

Framtidsutskottet

Regeringens årsberättelse 2019

Till revisionsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens årsberättelse 2019 (B 1/2020 rd): Ärendet har remitterats till framtidsutskottet för utlåtande till revisionsutskottet. Tidsfrist: 16.10.2020.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Jaana Tapanainen-Thiess, statsrådets kansli (utfrågning på distans)
- ledande expert Sami Pirkkala, statsrådets kansli (utfrågning på distans)
- direktör Mika Aaltola, Utrikespolitiska institutet (utfrågning på distans)
- direktör Markku Kangaspuro, Alexanderinstitutet, Helsingfors universitet (utfrågning på distans)
- professor Hiski Haukkala, Tammerfors universitet (utfrågning på distans).

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Framtidsutskottet har behandlat de 20 uttalanden som framgår av bilaga 3 till regeringens årsberättelse för 2019 (B 1/2020 rd) och som riksdagen på förslag av framtidsutskottet har godkänt den 13 september 2017 (SRR 1/2017 rd — RSk 27/2017 rd), och den 4 mars 2019 (SRR 5/2018 rd — RSk 48/2018 rd).

Riksdagen godkände den 13 september 2017 framtidsutskottets betänkande om Agenda 2030 (SRR 1/2017 rd — RSk 27/2017 rd) där utskottet förutsatte att statsrådet

1. tar fram tillförlitliga indikatorer för genomförandet och utvärdering av genomslaget i fråga om åtgärdsprogrammet för Agenda 2030, vilka samtidigt också konkretiserar målen och åtgärderna; för att främja en hållbar välfärd måste det särskilt utvecklas parallella indikatorer på välfärdsekonomi till BNP, såsom index för mänsklig utveckling (HDI), indikator på faktiska framsteg (GPI) och index för hållbar ekonomisk välfärd (ISEW); för en bättre framförhållning måste det i anslutning till handlingsprogrammet Agenda 2030 utvecklas också nya redskap för att bedöma konsekvenserna av politiska beslut; konsekven-

Utlåtande FrUU 4/2020 rd

serna för välfärden måste bedömas i allt beslutsfattande; att bedöma de politiska åtgärdernas genomslag förutsätter också utveckling av kvalitativa indikatorer,

2. utnyttjar medborgares och intressentgruppers deltagande i att definiera och genomföra åtgärder inom åtgärdsprogrammet för Agenda 2030 och i utvärderingen av effekterna; särskild uppmärksamhet ska ägnas åt att intressentgruppernas medverkan också syns i resultatet; dessutom ska redogörelsen om Agenda 2030 styra regeringsprogrammet snarare än tvärtom; fokus för genomförandet av åtgärdsprogrammet ska kopplas till alla skeden i regeringsperioden, också till utarbetandet av regeringsprogrammet och budgeten så som det beskrivs i redogörelsen; den temaorienterade budgetering som ingår i redogörelsens politiska principer kan prövas exempelvis i omfattande och sammansatta teman såsom en hållbar stadsutveckling och trafik samt välfärdsinvesteringar,

3. målmedvetet och långsiktigt främjar konsekvens i politiken för hållbar utveckling som ingår i åtgärdsprogrammet för Agenda 2030,

4. stärker de personella resurser inom samordning vid statsrådets kansli som är väsentliga för åtgärdsprogrammet för Agenda 2030; och att samordningsnätverket utvidgas med representanter för utvecklingspolitik, ekonomiska yttre förbindelser och yttre förbindelser; dessutom ska ministeriernas roll i att genomföra det nationella åtgärdsprogrammet för Agenda 2030 stärkas,

5. profilerar Finland för att främja och samordna de Agenda 2030-mål som passar ihop med landets starka sidor på utrikespolitikens internationella forum, såsom Arktiska rådet, Nordiska rådet, EU och FN; Agenda 2030-målen ska också beaktas i internationella handelsavtal; särskilt ett ökat nordiskt samarbete inom hållbar utveckling ska främjas aktivt,

6. till alla offentliga upphandlingar fogar ett krav på att Agenda 2030-målen ska främjas och främjandet utvärderas, exempelvis som en del av den offentliga förvaltningens process Åtagande 2050,

7. under de kommande åren riktar resurser från Rådet för strategisk forskning (RSF) och statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet särskilt till att främja politisk konsekvens för Agenda 2030 och stärka det multidisciplinära kunskapsunderlaget i anslutning till hållbar utveckling; inom forskningen till stöd för beslutsfattande och hantering av förändring måste också prognostisering exempelvis i form av scenarier göras,

8. i sitt program och i åtgärdsprogrammet för Agenda 2030 genomför en höjning av biståndet till 0,7 procent av bruttonationalinkomsten i linje med FN:s och EU:s mål,

9. stärker kopplingen mellan framtidsredogörelsen och redogörelsen om Agenda 2030; framtidsredogörelsen får dock inte slås ihop med eller annars begränsas enbart till redogörelsen om Agenda 2030,

10. bedömer framtidsutsikterna för hållbar utveckling i den nya geopolitiska situationen, när Förenta staterna eventuellt drar sig ur klimatavtalet från Paris; det måste skapas al-

Utlåtande FrUU 4/2020 rd

ternativa scenarier och handlingsmodeller för att främja hållbar utveckling i Finland, Europa och på andra håll i världen; samtidigt måste det också bedömas mer detaljerat vilka följder en ohållbar utveckling kunde få för Finland.

Framtidsutskottet anser att de ovan nämnda tio uttalandena har styrt beredningen av statsrådets Agenda 2030-redogörelse (SRR 3/2020 rd), som blev klar i oktober 2020. Eftersom redogörelsen är klar kan uttalandena 1–9 strykas, medan uttalande 10 om den internationella omvärlden förblir i kraft.

Våren 2020 yttrade gav framtidsutskottet ett utlåtande till stora utskottet i anslutning till Europeiska unionens Green Deal-program och konstaterade bland annat följande: ”Framtidsutskottet påpekar att temat hållbar utveckling både nationellt och internationellt avslöjar betydande politiska skiljelinjer. Dessa skiljelinjer kommer under de kommande åren i allt högre grad att samsas med diskussioner om flyktingpolitik, brexit, EU:s framtid och återhämtningen efter covid-19-pandemin, risken för en global recession och samhällsekonomiska skuldkriser. Det finns en risk för att Europa hamnar i en politisk kris i ett läge där det krävs stora beslut. I Finland har politiskt samförstånd historiskt byggts upp till exempel med hjälp av kommittéer. Därför föreslår framtidsutskottet att man också för den gröna givnen och den gröna omställningen inför handlingsmodeller som bygger på politiskt samförstånd. En rättvis grön omställning kan också kräva innovationer inom politiken.”

Framtidsutskottet konstaterar att utmaningarna i den internationella omvärlden när det gäller att främja hållbar utveckling har ökat ytterligare bland annat i och med covid-19-pandemin. Därför är också de alternativa scenarier för en hållbar respektive ohållbar utveckling som förutsätts i uttalande 10 i riksdagens betänkande om Agenda 2030 (SRR 1/2017 rd — RSk 27/2017 rd) ännu mer aktuella.

Riksdagen godkände den 4 mars 2019 andra delen av framtidsutskottets framtidsbetänkande (SRR 5/2018 rd — RSk 48/2018 rd) där utskottet förutsatte att statsrådet

- 1. skapar alternativa scenarier och handlingsmodeller också för den händelse att förändringen i det globala verksamhetssystemet är bestående eller mycket långvarigt. På grund av osäkerheten i den globala handlingsramen behövs mer ingående analyser också av scenarier där utvecklingsförloppet för det internationella samarbetet inte är det önskade. Detta står inte i strid med att främja de officiella målen, utan det handlar om beredskap för en alternativ framtid. När den globala handlingsramen blir mer komplicerad och EU:s beslutsfattande försvåras ökar betydelsen av exempelvis det nordiska samarbetet,*
- 2. säkerställer att modellen för livslångt lärande utvecklas med beaktande av att en utmaning inom den närmaste tiden också är att uppdatera de redan förvärvsarbetandes kompetens inklusive den stora mängd unga vuxna som saknar examen på andra stadiet,*
- 3. utvecklar mekanismer för att kompensera för de kostnader som förorsakas av företag, människor och regioner som mest lider av åtgärderna för att dämpa klimatförändringen,*

Utlåtande FrUU 4/2020 rd

4. kompletterar vid utarbetandet av statsbudgeten BNP-indikatorn med satellitbokföring och kombinationsindikatorer som bättre beräknar konsumtionen av naturresurser och mängden välfärd,

5. som objekt för temaorienterad budgetering i anslutning till förändringen av arbetet, det finländska arbetets framtid och välfärdsekonomin väljer förebyggande av utslagning bland unga, utnyttjande av partiell arbetsförhet och välfärd,

6. genomför försök med en konstnärsallians,

7. utreder huruvida det vid sidan av BNP-indikatorn behövs nya indikatorer för att förstå effekterna av digitaliseringen och digital affärsverksamhet,

8. utreder effekterna av plattformsekonomi, blockkedjeteknik och kryptovaluta på ekonomin och främjar skatteförvaltningens internationella samarbete för att främja tillsynen över plattformsekonomin och utveckla nya tjänster relaterade till plattformsekonomi,

9. utvecklar framtidsredogörelsens genomslag så att beredningen av framtidsredogörelsen bättre kopplas till ministeriernas gemensamma och fortlöpande prognostisering; en publikation som samlar ministeriernas gemensamma och fortlöpande framtidsarbete kan tjäna som framtidsredogörelsens första del som bygger upp en samsyn; i framtidsredogörelsens andra del kan statsrådet enligt eget val bättre öppna upp något eller några av de fenomen som aktualiserats i utredningen; redogörelseförfarandet möjliggör samtidigt att också riksdagen kan ta ställning till både ministeriernas framtidsarbete och även statsrådets val av spetstema,

10. utvecklar den etiska bedömningen av tekniken och bedömningen av teknikens samhällsverkningar i nätverksform exempelvis som en del av det nationella framsynsnätverket och dess strategiska centraler för framsynsarbete.

Framtidsutskottet konstaterar att uttalandena i framtidsbetänkandets andra del styr beredningen av statsrådets följande framtidsredogörelse samt ministeriernas fortlöpande gemensamma framsyn i anslutning till den. Därför kan genomförandet och sloandet av uttalandena bedömas först när redogörelsen i fråga har färdigställts.

Dessutom betonar framtidsutskottet att även framtidsbetänkandets andra del innehåller ett uttalande om den internationella omvärlden (uttalande 1). Även detta uttalande har enligt framtidsutskottet fått ökad betydelse under de senaste åren.

Vid beredningen av utlåtandet om årsberättelsen hörde framtidsutskottet särskilt sakkunniga inom internationell politik om de globala konsekvenserna av covid-19-pandemin samt om spänningarna i den globala omvärlden. Enligt sakkunnigyttrandena är de ekonomiska konsekvenserna av pandemin betydande och kan närmast jämföras med depressionen på 1930-talet. De värsta konsekvenserna drabbar dock utvecklingsländerna, där man kan förvänta sig en betydande ökning av arbetslöshet, fattigdom, sjukdomar och dödlighet. Samtidigt leder också klimatförändringen till ökad brist på grundläggande förnödenheter såsom rent vatten, mat och bostadsområ-

Utlåtande FrUU 4/2020 rd

den, och även denna utveckling drabbar särskilt utvecklingsländerna. Allt detta var för sig och sammantaget kan i framtiden leda till stora befolkningsrörelser.

De sakkunniga som hördes av framtidsutskottet betonade att covid-19-pandemin inte så mycket har skapat nya internationella politiska fenomen, utan snarare förvärrat och stärkt redan existerande betydande spänningar och skiljelinjer. Till exempel har Kinas förmåga att klara av pandemin stött landets utveckling till världens största ekonomi, samtidigt som USA har fortsatt att dra sig tillbaka från det globala ledarskapet och agerat kraftfullare för sina egna nationella intressen. Spänningarna mellan Kina och USA har ökat och tyngdpunkten i världspolitiken har i och med denna utveckling förskjutits från Atlanten till Stilla havet.

Utvecklingen i Ryssland har å sin sida bromsats upp och kommer enligt en sakkunnig också framöver att bromsas upp av att landets maktstrukturer är beroende av den fossila ekonomin, vilket hindrar Ryssland från att ta tag i de mål för åtgärdsprogrammet Agenda 2030 trots att landet självt upptäckt att åtgärderna behövs. Den fossila ekonomins avkastning behövs och används för att upprätthålla nuläget, och det finns inga resurser för att reformera ekonomin.

Sakkunniga lyfte fram att intern koherens och legitimitet är ett villkor för att EU ska lyckas stärka sin globala maktpolitiska ställning. EU:s interna samarbetsförmåga är en förutsättning för en stärkt ställning i den globala omvärlden, men vi måste gå framåt med eftertanke och säkerställa att utvecklingen är godtagbar ur EU-medborgarnas synvinkel. Enligt de sakkunniga har integrationsprocessen inte varit helt oproblematisk på senare tid: solidariteten har ökat samtidigt som de små ländernas makt har minskat och de stora ländernas makt ökat i motsvarande grad.

När stormakterna riktar sin uppmärksamhet mot hanteringen av pandemin, kan mindre aktörer utnyttja möjligheten att främja sina intressen i de världspolitiska skuggområdena, vilket i värsta fall kan öka risken för eskalering av regionala krig och till och med kärnvapenkrig. Enligt en sakkunnig kommer regionaliseringen att framhävas i framtiden och de utestängande allianserna kommer att fortsätta att utmana det multilaterala samarbetet. Å andra sidan är det också så att den internationella situationen ger mindre länder möjlighet att skapa nya koalitioner i syfte att främja enskilda mål.

Framtidsutskottet betonar att när den internationella omvärlden förändras bör Finland vara aktivt och tillsammans med likasinnade länder bilda nya allianser kring frågor som är viktiga för Finland. Till exempel kunde Finland och länder som klarat av coronapandemin väl bilda en koalition som främjar en bred biosäkerhet. Genom koalitioner kunde också den möjlighet till hållbar utveckling som radikala tekniker erbjuder, till exempel genom förbättrad livsmedelssäkerhet, hållas framme på den världspolitiska agendan.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Framtidsutskottet föreslår

att revisionsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande FrUU 4/2020 rd

Helsingfors 14.10.2020

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Joakim Strand sv
medlem Marko Asell sd
medlem Harry Harkimo liik
medlem Hannakaisa Heikkinen cent
medlem Katja Hänninen vänst
medlem Ville Kaunisto saml
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Ari Koponen saf
medlem Antti Lindtman sd
medlem Kristiina Salonen sd
medlem Sinuhe Wallinheimo saml
medlem Jussi Wihonen saf
ersättare Toimi Kankaanniemi saf
ersättare Marko Kilpi saml.

Sekreterare var

utskottsråd Olli Hietanen
utskottets ständiga rådgivare Maria Höyssä.